

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РОЗРІЗІ ЇЇ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ

*Дяченко К. С., старший викладач
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

Постановка проблеми. Будівельна галузь України, як одна з провідних галузей економіки держави, однією з перших зазнала негативного впливу кризових явищ, що призвело до зниження її конкурентоспроможності та економічної безпеки діяльності будівельних підприємств (ДБП). З іншого боку, стан і розвиток будівельної галузі виступає індикатором соціально-економічного розвитку країни в цілому: процеси, що відбуваються в інших галузях і сферах економічної діяльності, позначаються на ефективності будівельної галузі та результатах діяльності окремих будівельних підприємств. Сучасні загрози можуть впливати на рівень ефективності будівництва, його конкурентоспроможність, раціональне використання усіх видів ресурсів, забезпечення високого рівня рентабельності, платоспроможності та фінансової стійкості. Усе це вимагає нагального вирішення питань щодо систематичного впровадження та підтримання системи економічної безпеки ДБП з урахуванням їх галузевих особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності, ролі та значення економічної безпеки перебували в центрі уваги протягом усього часу сучасного розвитку економічної науки. Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних зі стійкістю економічного розвитку й економічною безпекою підприємств, здійснено провідними зарубіжними і вітчизняними науковцями, а саме: [1-7] та ін.; автори [8, с. 194], [9-11] та [12, с. 6; 38] у своїх працях розглядали теоретичні аспекти та сучасні підходи до дослідження та формування економічної безпеки; [13], та [14, с. 16] досліджували функціональні складові економічної безпеки.

Невирішені складові загальної проблеми. Проте, не дивлячись на широке коло проведених досліджень, для вирішення окреслених питань особливого значення набуває розгляд сучасних підходів до формування системи економічної безпеки ДБП у розрізі функціональних складових, а також визначення їх структури, що враховували б галузеву специфіку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є формування системи економічної безпеки ДБП із застосуванням системного підходу, який враховує галузеві особливості діяльності підприємств а також дозволить в майбутньому дослідити вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на кожному зі складових з метою розробки комплексного підходу протидії ризикам та загрозам ДБП у коротко- та довгостроковій перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне функціонування системи економічної безпеки ДБП забезпечується за рахунок взаємодії всіх функціональних складових економічної безпеки, до складу яких переважна більшість науковців [15-26] включають: фінансову, інтелектуальну, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну, силову, ринкову, інтерфейсну (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи вчених до структури функціональних складових економічної безпеки ДБП

Автор	Джерело	Функціональні складові економічної безпеки ДБП																	
		Фінансова	Нормативно-правова (юридична)	Техніко-технологічна, (науково-, матеріально-технічна)	Кадрово-інтелектуальна (кадрів і персоналу)	Інформаційно-комунікаційна	Інноваційна (Інноваційно-інвестиційна)	Ринкова	Ресурсна (ресурсно-матеріальна)	Екологічна	Виробнича	Інтерфейсна	Силова (фізична, безпека праці)	Майнова (матеріально-технічна)	Ділова	Організаційно-логістична	Корпоративна	Маркетингова	Результативності діяльності
Юй Дзяньбо	[15, с. 8]	+	+	+	+	+	+			+		+		+	+	+	+	+	+
В. І. Дмитренко	[16, с. 39]	+	+	+	+	+						+		+					
С. Н. Льяшенко	[17, с. 16]	+	+	+	+	+		+		+		+	+						
А. О. Кушнірук	[18, с. 24]	+	+	+	+	+		+	+	+		+	+						
С. В. Маркова	[19, с. 16]	+		+	+	+				+									
М. В. Микитась	[20, с. 56]	+	+	+		+		+	+	+		+	+						
І. П. Мігус, В. М. Андрієнко	[21, с. 217]	+	+	+	+	+						+							
О. В. Федосова, О. О. Молодід	[22, с. 274]	+	+	+	+	+		+		+		+	+						
П. А. Фісуненко, М. В. Лаже	[23, с. 158]	+	+	+	+	+				+			+						
Н. В. Штамбург	[24, с. 491]	+	+	+	+					+		+	+						

Узагальнено автором на основі [15-24]

Як видно з табл. 1, переважна більшість авторів виділяє окреслений перелік функціональних складових економічної безпеки, що зумовлене універсальністю даного підходу та акцентує увагу на основних можливих загрозах економічній безпеці ДБП.

Кожна із запропонованих складових є важливою, проте не кожна з них на практиці можна об'єктивно оцінити через відсутність універсальних методичних підходів, які б враховували форму власності, розмір досліджуваних будівельних підприємств, специфіку їх діяльності та галузеві особливості.

Разом з тим, як показало дослідження з використанням методом парних порівнянь (табл. 1), одноголосно всі учені акцентують увагу на ключовій ролі

фінансової та техніко-технологічної складових у системі економічної безпеки ДБП, що на пряму пов'язано з можливістю реалізації місії підприємства у коротко- та довгостроковій перспективі, можливості її об'єктивної та оперативної оцінки та особливостями господарських процесів.

Проаналізувавши існуючі підходи авторів до структури функціональних складових економічної безпеки ДБП, автором було запропоновано перелік функціональних складових системи економічної безпеки, що враховують галузеву специфіку будівельної галузі та розкрито їх зміст (табл. 2).

Таблиця 2

Функціональні складові системи економічної безпеки ДБП

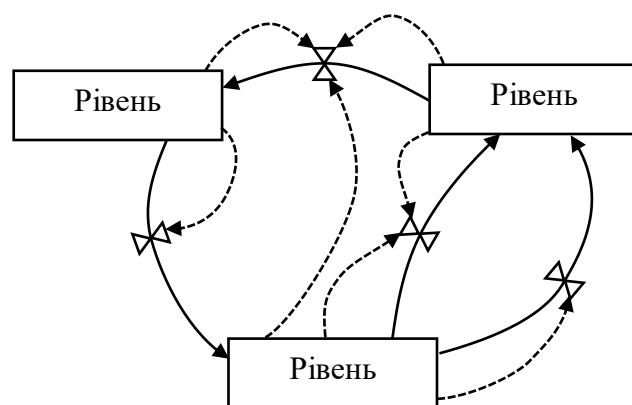
Фінансова	залучення та ефективно управління фінансовими ресурсами будівельних підприємств з урахуванням їх оптимальної структури капіталу з метою максимізації фінансових результатів
Кадрово-інтелектуальна	забезпеченість будівельних підприємств висококваліфікованими виробничими кадрами (зокрема V, VI розрядів), управлінським персоналом; підтримання та розвиток інтелектуального потенціалу, низький рівень плинності кадрового складу
Ресурсна	своєчасність, безперебійність поставок та якість сировини і матеріалів, її відповідність міжнародним стандартам
Техніко-технологічна	техніко-технологічне забезпечення результативного виконання будівельних робіт та надання будівельних послуг, організації виробничого процесу, якісного функціонування машин, обладнання, інструментів та інвентарю, що використовуються під час будівництва
Нормативно-правова	забезпеченість пакету усіх необхідних нормативно-правових документів, договорів, ліцензій, сертифікатів тощо стосовно проведення будівельних робіт та формування партнерських взаємовідносин з учасниками будівництва
Інформаційна	ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності будівельних підприємств, моніторинг ринку будівельних послуг, маркетингові дослідження, використання сучасних технологій розвитку (забезпечення) комунікацій
Екологічна	дотримання діючих екологічних норм, мінімізації втрат від забруднення навколишнього природного середовища
Силова	захист та забезпечення фізичної безпеки працівників, а також збереження майна будівельних підприємств
Ринкова	рівень конкурентоспроможності, активна участь та результати тендерних торгів, стратегічні орієнтири функціонування та розвитку будівельних підприємств в умовах невизначеності та ризику
Інтерфейсна	ділова репутація серед споживачів будівельних послуг та бізнес партнерів, імідж компанії, наявність бренду, участь у благодійних проектах, соціальна відповідальність будівельних підприємств
Інноваційна	запровадження і використання на будівельних підприємствах новітніх технологічних способів будівництва, які дозволяють зменшити витрати виробництва, скоротити терміни будівництва, стримують негативний вплив на забруднення навколишнього природного середовища та відповідає міжнародним та національним стандартам якості будівельних послуг

Складено автором

Запропонований перелік не лише дозволяє врахувати галузеві особливості їх діяльності, а і дає змогу окреслити фактори внутрішнього та зовнішнього середовищ,

які впливають на кожну з них і можуть здійснювати як стабілізуючий, так дестабілізуючий вплив на діяльність будівельних підприємств у процесі їх господарської діяльності. Застосування системного підходу для дослідження і моделювання принципів управління економічною безпекою ДБП у розрізі її функціональних складових дозволяє однозначно класифікувати фактори з позитивним і негативним впливом на безпечне функціонування і розвиток підприємств, визначити цільові орієнтири розвитку і своєчасно встановити виникаючі, як зовнішні, так і внутрішні загрози. З нашої точки зору системний підхід передбачає розгляд економічної безпеки як цілеспрямованої динамічної системи, що функціонує і розвивається шляхом управління критеріями оцінки рівня розвитку і спрямована на досягнення оптимального рівня в умовах стохастичного виникнення зовнішніх і внутрішніх негативних впливів [27].

Узагальнюючи викладений матеріал, можна стверджувати, що застосування системного підходу при вивченні і моделюванні економічної безпеки ДБП є повністю обґрунтованим і дозволяє провести її аналіз як в статичному, так і в динамічному стані. На основі визначених у табл. 1 функціональних складових системи економічної безпеки ДБП, розглянемо структуру моделі їх системи економічної безпеки, розкриваючи сутнісну характеристику кожної з підсистем, її складових та впливу визначених факторів, ми можемо спостерігати взаємозв'язок між ними, що свідчить про наявність системи. Для більш точного результату застосуємо метод системної динаміки [27], який дозволяє відстежити причинно-наслідкові зв'язки в системі і складається з наступних елементів: системних рівнів, які представляють собою накопичення (аккумуляцію) в ланцюгах зворотного зв'язку; потоків, які переміщують зміст одного рівня до іншого; процедур рішень, які регулюють темпи потоку між рівнями; каналів інформації, що з'єднують процедури рішень з рівнями. На рис. 1 показана найпростіша можлива структура ланцюга зворотного зв'язку, яка описується змінними двох видів – темпом і рівнем.



Умовні позначення:

⊗ – процедура рішення; ———— канал потоку; – джерело інформації.

Рис. 1. Базова модель системної динаміки

Дія потоку акумулюється, визначаючи рівень системи. Інформація про рівень – це основа для управління темпом потоку. Значення показників складових економічної безпеки будівельних підприємств, розглянутих в моделі – це змінні рівня. Кожна з них є результатом акумуляції зовнішніх і внутрішніх потоків, що пов'язують взаємодіючі рівні і які переміщують вміст від рівня до рівня. Темпи потоку спричиняють зміни рівнів. Відомості про стани рівнів є вхідними величинами в рівняннях темпів, які керують темпами потоку. Зміна рівнів визначається тільки темпами потоку. Змінні темпів потоку, в свою чергу, залежать тільки від інформації про рівні. Один рівень може впливати на інший рівень тільки темпом потоку. Для системних рівнів записуються диференціальні рівняння виду:

$$\frac{dy}{dt} = y^+ - y^- , \quad (1)$$

де: y^+ / y^- – позитивний / негативний темп швидкості змінної y , що включає в себе всі фактори, які викликають зростання / спадання змінної y .

Темпи представляють собою добуток функцій, що залежать тільки від «чинників» – комбінація основних змінних, які, в свою чергу, самі є функціями системних рівнів:

$$y^\pm = g(y_1, y_2, \dots, y_n) = f(F_1, F_2, \dots, F_k) = f_1(F_1)f_2(F_2) \dots f_k(F_k), \quad (2)$$

де $F_j = g_j(y_n \dots y_m)$ – фактори; $m=m(j) < n, k=k(j) < n$ (число рівнів)

Кількість чинників менше, ніж число основних змінних моделі. У свою чергу, кожен фактор залежить не від усіх системних рівнів. Це зроблено з метою спрощення задачі моделювання.

Виділимо системні рівні економічної безпеки будівельних підприємств:

X_1 – фінансовий; X_2 – кадрово-інтелектуальний; X_3 – ресурсний; X_4 – техніко-технологічний; X_5 – політико-правовий; X_6 – інформаційний; X_7 – екологічний; X_8 – силовий; X_9 – ринковий; X_{10} – інтерфейсний; X_{11} – інноваційний.

На рис. 2 наведено оргграф показників системи економічної безпеки ДБП, на якому наочно проілюстровані причинно-наслідкові зв'язки між системними рівнями, і функціональні залежності, які характеризують взаємодію системних рівнів.

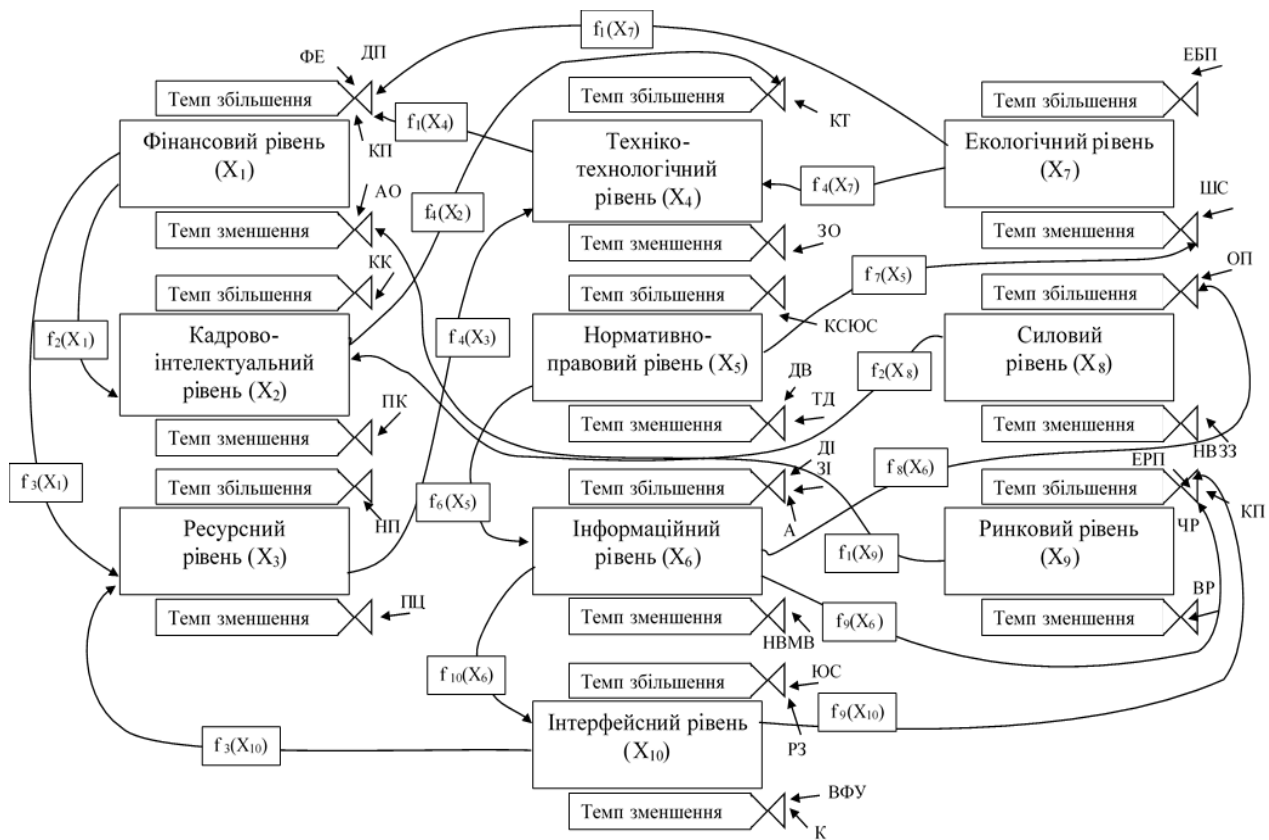


Рис. 2. Орграф системи економічної безпеки ДБП
Розроблено автором

Наведемо розшифровку наведених на рисунку позначень:

ФЕ – фінансова ефективність; Р – результативність; ДП – довгострокова платоспроможність; КП – короткострокова платоспроможність; АО – аванси отримані; КК – кваліфікація кадрів; ПК – плінність кадрів; ЗО – знос обладнання; ДВ – договірні відносини; ТД – трудові договори; КСЮС – кваліфікація співробітників юридичної служби; КТ – конкурентоспроможність технологій; ОП – охорона праці; НВЗЗ – негативний вплив зовнішніх загроз; ЗІ – захист інформації; А – аналітика; ДІ – достовірність інформації; НВМВ – недосконалість взаємодії з місцевою владою; КП – конкурентоспроможність продукції; ЧР – частка ринку; ЕРП – ефективність рекламної політики; ВР – витрати на рекламу; К – конкуренти; ЮС – юридичний супровід; РЗ – репутація замовників; НП – надійність постачальників; ВФУ – взаємодія з фінансовими установами; ПЦ – підвищення цін; ЕСП – екологічність будівельного процесу; ШС – штрафні санкції;

Висновки. Таким чином, представлений на орграфі комплексний підхід до організації системи економічної безпеки ДБП враховує системний взаємозв'язок кожної із запропонованих складових економічної безпеки та наочно демонструє вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ, відображаючи тенденції та результативність впливу кожної з них.

Запропонований підхід до організації системи економічної безпеки ДБП дасть можливість оцінити власні перспективи функціонування та подальші

можливості зростання, розробити тактику і стратегію розвитку, передбачити та уникнути негативних впливів фінансових криз, нових загроз та небезпек.

Забезпечення високого або хоча б достатнього рівня кожної з перерахованих функціональних складових економічної безпеки призведе до забезпечення системи економічної безпеки, головним завданням якої є підтримання стабільного, ефективного функціонування ДБП та розвитку в коротко- та довгостроковій перспективі.

Перелік посилань

1. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и поражение. *Вопросы экономики*. 1994. № 12. С. 4-13.

2. Амитан В. Н. Экономическая безопасность: концепция и основные модели. *Економічна кібернетика*. 2000. № 3-4. С. 13-20.

3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. К. : Изд-во «Эльга», «Ника-Центр», 2004. 784 с.

4. Варналій З. С. Економічна безпека: навч. посібник. К.: Знання, 2009. 647 с.

5. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія. К. : Вид-во НІСД, 2003. С. 53-87.

6. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія. К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.

7. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія. Нац. Банк України. Львівський банк. Інститут. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 196 с.

8. Андрієнко В. М. Сучасні підходи до забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств. *Будівельне виробництво*. 2013. № 55. С. 14-22.

9. Бобров Є. А. Сучасні підходи до дослідження економічної безпеки. *Економіка України*. 2012. № 4. С. 80-85.

10. Богдан Н. М. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємств будівельного комплексу в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем: сайт. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1434&p=2> (дата звернення: 19.03.2019).

11. Воробйов Ю. М., Воробйова О. І., Блажевич О. Г. Фінансова безпека будівельних підприємств: монографія. Сімферополь : ВД «АРІАЛ», 2013. 180 с.

12. Коробчинський О. Л. Організація та функціонування системи економічної безпеки підприємств будівельного холдингу : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04. Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». К., 2010. 19 с.

13. Пухальська Г. В., Христинч Г. О. Економічна безпека підприємства: суть та її складові. *Вісник Хмельн. нац. ун-ту. ек. наук*. 2008. № 6. Т. 1. С. 198-200.

14. Ільяшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12-19.

15. Дзяньбо Ю. Оцінка стану забезпечення економічної безпеки корпоративних підприємств будівельної галузі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04. «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Харків, 2015. 23 с.

16. Дмитренко В. І. Методичний підхід до оцінювання стану системи економічної безпеки будівельних підприємств під впливом державного регулювання. *Вісник Черкаського університету*. 2015. № 33 (366). Серія «Економічні науки». С. 37-42.

17. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Серія: економічна. 2002. Вип. 47. С. 16-22.

18. Кушнірук А. О. Альтернативний інструментарій оцінки стану системи економічної безпеки будівельних підприємств: дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02 0. Ч., 2016. 198 с.

19. Маркова С. В. Противодействие криминализации регионального строительного комплекса как фактор его экономической безопасности: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». Ставрополь, 2012. 22 с.

20. Микитась М. В. Економічна безпека будівельного підприємства та її зв'язок з конкурентоспроможністю. *Будівельне виробництво*. 2012. № 54. С. 55-57.

21. Мігус І. П., Андрієнко В. М. Структура та основні елементи системи забезпечення економічної безпеки при управлінні безпекою праці на будівельних підприємствах. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 10. С. 213-219.

22. Федосова О. В., Молодід О. О. Технологічний принцип визначення економічної безпеки будівельного підприємства. *Економічний простір*. 2012. № 64. С. 273-280.

23. Фісуненко П. А., Лаже М. В. Особливості забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2015. Вип. 33. С. 156-164.

24. Штамбург Н. В. Складові економічної безпеки підприємства. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2011. № 1 (4). С. 490-496.

25. Воронков О. О., Дяченко К. С. Концептуальні засади дослідження економічної безпеки будівельних підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2017. № 4. С. 117-124.

26. Ванієва Е. А. Механізм оцінки економічної стійкості будівельної галузі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Сімферополь, 2009. 23 с.

27. Дяченко К. С., Воронков О. О. Концептуальні засади дослідження економічної безпеки будівельних підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2017. № 4 (82). С. 117-124.

References

1. Abalkin, L. I. (1994), Economic security of Russia: threats and defeat [Ekonomicheskaya bezopasnost' Rossii: ugrozy i porazhenie], *Economic issues*, No 12, P. 4-13.
2. Amitan, V. N. (2000), Economic Security: Concept and Basic Models [Ekonomicheskaya bezopasnost': kontsepsiya i osnovnye modeli], *Economical Cybernetics*, No. 3-4, P. 13-20.
3. Blank, I. A. (2004), *Management of financial security of an enterprise* [Upravlenie finansovoy bezopasnost'yu predpriyatiya], K.: Publishing house "Elga", "Nika-Center", 784 p.
4. Varnaliy, Z. S. (2009), *Economic security: teach. manual* [Ekonomichna bezpeka: navch. posibnyk], K.: Knowledge, 647 p.
5. Zhalilo, Ya. A. (2003), *Economic strategy for state power: theory, methodology, practice: monograph* [Ekonomichna stratehiia derzhavy: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia], K.: View of ISD, P. 53-87.
6. Pasternak-Taranushenko, G. A. (2003), *Economical bezpeka power. Methodology of protection: monographs* [Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia: monohrafiia], K.: Kiev Economic Management Institute, 320 p.
7. Reverchuk, N. Y. (2004), *Managing economical bezpekeku pidpriemnytskikh structures: monographs* [Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnytskikh struktur: monohrafiia], Nat Bank of Ukraine, Lviv Bank, Institute, Lviv: LBI NBU, 196 p.
8. Andrienko, V.M. (2013), Such activities for the security of the bezpeks of Budapest companies [Suchasni pidkhody do zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv], *Building production*, No. 55, P. 14-22.
9. Bobrov, Ye. A. (2012), Modern approaches to the study of economic security [Suchasni pidkhody do doslidzhennia ekonomichnoi bezpeky], *Ukraine economy*, No 4, P. 80-85.
10. Bogdan, N. M. Theoretical Aspects of Ensuring Economic Security of the Enterprises of the Building Complex in the Process of Interaction with the Environment: Website [Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnoho kompleksu v protsesi vzaiemodii iz zovnishnim seredovyschem], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1434&p=2> (last accessed: 19.03.2019).
11. Vorobyov. Yu. M., Vorobyova O. I., Blazhevich O. G. (2013), *Financial safety of construction enterprises: monograph* [Finansova bezpeka budivelnykh pidpriemstv: monohrafiia], Simferopol: VD "ARIAL", 180 p.
12. Korobchinsky, O. L. (2010), Organization and functioning of the economic security system of the construction holding company: author's abstract. dis ... Candidate economist Sciences: 08.00.04 [Orhanizatsiia ta funktsionuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnoho kholdynhu : avtoref. dys. ... kand. ekonom. nauk : 08.00.04], Higher Educational Institution "University of Economics

and Law" KROK ", K., 19 p.

13. Pukhalskaya, G.V., Khristich, G.O. (2008), Economic security of the enterprise: essence and its components [Ekonomichna bezpeka pidpriumstva: sut ta yii skladovi], *Herald Khmel'n. nats un-th eq sciences*, No. 6, T. 1, P. 198-200.

14. Ilyashenko, S. M. (2003), Components of economic security of the enterprise and approaches to their assessment [Skladovi ekonomichnoi bezpeky pidpriumstva i pidkhody do yikh otsinky], *Actual problems of the economy*, No. 3, P. 12-19.

15. Dzyanbo, Yu. (2015), Assessment of the state of ensuring the economic security of corporate enterprises in the construction industry: author's abstract. dis for the sciences. Degree Candidate econ Sciences: special 08.00.04. "Economy and management of enterprises (by types of economic activity)" [Otsinka stanu zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky korporatyvnykh pidpriumstv budivelnoi haluzi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.04. «Ekonomika ta upravlinnia pidpriumstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti)»], Kharkiv, 23 p.

16. Dmitrenko, V. I. (2015), Methodical approach to the assessment of the state of the system of economic security of construction enterprises under the influence of state regulation [Metodychnyi pidkhid do otsiniuvannia stanu systemy ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriumstv pid vplyvom derzhavnoho rehuliuвання], *Bulletin of Cherkasy University*, No. 33 (366), Series "Economic Sciences", P. 37-42.

17. Ilyashenko, S. N. (2002), Assessment of the components of the economic security of the enterprise [Otsenka sostavlyayushchikh ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya], *Scientific works of the Donetsk National Technical University*, Series: economical, Output 47, P. 16-22.

18. Kushniruk, A. O. (2016), Alternative Instruments for Assessing the Status of the System of Economic Security of Construction Companies [Alternatyvnyi instrumentarii otsinky stanu systemy ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriumstv], diss. ... Candidate econ Sciences: 21.04.02 0, Ch., 198 p.

19. Markova, S. V. (2012), Counteraction to the criminalization of the regional construction complex as a factor of its economic security [Protivodeystvie kriminalizatsii regional'nogo stroitel'nogo kompleksa kak faktor ego ekonomicheskoy bezopasnosti], author. diss. for the degree of Candidate econ Sciences: spec. 08.00.05 "Economics and management of the national economy," Stavropol, 22 p.

20. Mykytas, M. V. (2012), Economic security of a construction company and its connection with competitiveness [Ekonomichna bezpeka budivelnoho pidpriumstva ta yii zviazok z konkurentospromozhnistiu], *Building production*, No. 54, P. 55-57.

21. Migus, I. P., Andrienko, V. M. (2014), Structure and main elements of the system of ensuring economic safety in the management of labor safety at construction enterprises [Struktura ta osnovni elementy systemy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pry upravlinni bezpekoiu pratsi na budivelnykh pidpriumstvakh], *Business Inform*, No. 10, P. 213-219.

22. Fedosova, O. V., Molodid, A. O. (2012), Technological principle of

determining the economic safety of a construction enterprise [Tekhnolohichni pryntsyp vyznachennia ekonomichnoi bezpeky budivelnoho pidpriemstva], *Economic space*, No 64, P. 273-280.

23. Fisunenکو, P. A., Lazhe, M. V. (2015), Features of providing economic safety of construction enterprises [Osoblyvosti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv], *Ways to increase the efficiency of construction in a market-based relationship*, Issue 33, P. 156-164.

24. Shtamburg, N. V. (2011), Components of the economic security of the enterprise [Skладovi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva], *Bulletin of the International Nobel Economic Forum*, No 1 (4), P. 490-496.

25. Voronkov, O., Dyachenko, K. S. (2017), Conceptual basis for the study of economic safety of construction enterprises [Kontseptualni zasady doslidzhennia ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv], *Bulletin of the Zhytomyr State Technological University*, Series: Economic Sciences, No. 4, P. 117-124.

26. Vanieva, E. A. (2009), Mechanism of estimation of economic stability of the building industry [Mekhanizm otsinky ekonomichnoi stiikosti budivelnoi haluzi], author's abstract, dis for the sciences, Degree Candidate economist Sciences: special 08.00.03 "Economics and management of national economy", Simferopol, 23 p.

27. Dyachenko, K. S, Voronkov, O. O. (2017), Conceptual principles of the study of economic safety of construction enterprises [Kontseptualni zasady doslidzhennia ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv], *Bulletin of the Zhytomyr State Technological University*, No. 4 (82), P. 117-124.

РЕФЕРАТИ РЕФЕРАТЫ ABSTRACTS

УДК 658:330.341 (045); JEL Classification: M21, L74

Дяченко К. С. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РОЗРІЗІ ЇЇ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ

У статті визначено роль та місце будівельної галузі у національній економіці країни, встановлено, що кризові явища здійснюють негативний вплив на конкурентоспроможність та економічну безпеку діяльності будівельних підприємств (ДБП). **Мета.** Метою статті є формування системи економічної безпеки діяльності будівельних підприємств (ДБП) із застосуванням системного підходу, який враховує їх галузеві особливості, а також дозволить в майбутньому дослідити вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на кожен зі складових з метою розробки комплексного підходу протидії ризикам та загрозам ДБП у коротко- та довгостроковій перспективі. **Методика дослідження.** Для досягнення поставленої мети було використано систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: абстрактно-логічний аналіз – для обґрунтування сутності економічної безпеки ДБП; системно-структурний аналіз – для вивчення і систематизації підходів вчених до структури функціональних складових економічної безпеки ДБП; структуризації – для визначення та характеристики функціональних складових

системи економічної безпеки ДБП; графічно-аналітичний метод – для наочної ілюстрації за допомогою рисунків і таблиць, орграфу системи економічної безпеки ДБП на засадах системного підходу. **Результати.** У дослідженні визначено поняття економічної безпеки ДБП, проаналізовано підходи вітчизняних та зарубіжних авторів до структурного складу функціональних складових економічної безпеки підприємств, визначено склад системи економічної безпеки ДБП та висвітлено сутність кожної з них, що відображає особливості будівельної галузі та дозволяє передбачати і контролювати загрози, які здійснюють негативний вплив на їх діяльність. За допомогою методу системної динаміки за визначеними функціональними складовими економічної безпеки ДБП побудовано орграф, який дозволяє відстежити причинно-наслідкові зв'язки в системі і складається з наступних елементів: системних рівнів, які представляють собою накопичення (акумуляцію) в ланцюгах зворотного зв'язку; потоків, які переміщують зміст одного рівня до іншого; процедур рішень, які регулюють темпи потоку між рівнями; каналів інформації, що з'єднують процедури рішень з рівнями та демонструють вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ на кожну із функціональних складових системи економічної безпеки ДБП. **Наукова новизна.** Набуло подальшого розвитку поняття «економічна безпека ДБП», яке на відміну від існуючих, розглядається як цілеспрямована динамічна система, що функціонує і розвивається шляхом управління критеріями оцінки рівня розвитку і спрямована на досягнення оптимального рівня в умовах стохастичного виникнення зовнішніх і внутрішніх негативних впливів. Удосконалено визначення взаємодії функціональних складових ЕБ діяльності БП, яке на відміну від існуючих, базується на методі системної динаміки та дозволяє відстежити причинно-наслідкові зв'язки в системі, наочно демонструючи їх між системними рівнями, та функціональні залежності, які характеризують взаємодію системних рівнів з урахуванням негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища з метою формування та забезпечення обґрунтованої системи ЕБ діяльності БП у коротко- та довгостроковій перспективі. **Практична значущість.** Запропонований системний підхід до формування системи економічної безпеки може застосовуватись у діяльності будівельних підприємств, установ та організацій для моніторингу, ідентифікації та упередження виникнення кризових явищ, негативних впливів факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ як у коротко- так і довгостроковій перспективі.

Ключові слова: економічна безпека; функціональні складові; будівельні підприємства; ризик; загроза

УДК 658:330.341 (045); JEL Classification: M21, L74

Дяченко К. С. СИСТЕМА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В РАЗРЕЗЕ ЕЕ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СОСТАВЛЯЮЩИХ

В статье определены роль и место строительной отрасли в национальной

экономике страны, установлено, что кризисные явления оказывают негативное влияние на конкурентоспособность и экономическую безопасность деятельности строительных предприятий (ДСП). **Цель.** Целью статьи является формирование системы экономической безопасности ДСП с применением системного подхода, который учитывает их отраслевые особенности, а также позволит в будущем исследовать влияние факторов внешней и внутренней среды на каждую из составляющих с целью разработки комплексного подхода противодействия рискам и угрозам ДСП в кратко- и долгосрочной перспективе. **Методика исследования.** Для достижения поставленной цели была использована система общенаучных и специальных методов исследования, в частности: абстрактно-логический анализ для обоснования сущности экономической безопасности ДСП; системно-структурный анализ для изучения и систематизации подходов ученых к структуре функциональных составляющих экономической безопасности ДСП; структуризации для определения и характеристики функциональных составляющих системы экономической безопасности ДСП; графически-аналитический метод для наглядной иллюстрации с помощью рисунков и таблиц, орграфа системы экономической безопасности ДСП на основе системного подхода. **Результаты.** В исследовании определено понятие экономической безопасности ДСП; проанализированы подходы отечественных и зарубежных авторов к структурного состава функциональных составляющих экономической безопасности предприятий; определен состав системы экономической безопасности ДСП, освещены сущность каждой из них, что отражает особенности строительной отрасли и позволяет прогнозировать и контролировать угрозы, которые создают отрицательное влияние на их деятельность. С помощью метода системной динамики по определенным функциональным составляющим экономической безопасности ДСП построено орграф, который позволяет отследить причинно-следственные связи в системе и состоит из следующих элементов: системных уровней, которые представляют собой накопление (аккумуляцию) в цепях обратной связи; потоков, перемещают содержание одного уровня к другому; процедур решений, регулирующих темпы потока между уровнями; каналов информации, соединяющие процедуры решений по уровням и демонстрируют влияние факторов внешней и внутренней среды на каждую из функциональных составляющих системы экономической безопасности ДСП. **Научная новизна.** Получило дальнейшее развитие определение понятия «экономическая безопасность ДСП», которое, в отличие от существующих, рассматривается как целенаправленная динамическая система, которая функционирует и развивается путем управления критериями оценки уровня развития и направлена на достижение оптимального уровня в условиях стохастического возникновения внешних и внутренних негативных воздействий. Усовершенствовано определение взаимодействия функциональных составляющих экономической безопасности ДСП, которое в отличие от существующих, базируется на методе системной динамики и позволяет

отследить причинно-следственные связи в системе, наглядно демонстрируя их между системными уровнями, и функциональные зависимости, характеризующие взаимодействие системных уровней с учетом негативного влияния факторов внешней и внутренней среды с целью формирования и обеспечения обоснованной системы экономической безопасности ДСП в кратко- и долгосрочной перспективе. **Практическая значимость.** Предложенный системный подход к формированию системы экономической безопасности ДСП, учреждений и организаций для мониторинга, идентификации и предупреждения возникновения кризисных явлений, негативных воздействий факторов внешней и внутренней среды как в краткосрочной так и долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: экономическая безопасность; функциональные составляющие; строительные предприятия; риск; угроза.

UDC 658:330.341 (045); JEL Classification: M21, L74

Diachenko K.S. THE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF ACTIVITY OF CONSTRUCTION ENTERPRISES IN ITS FUNCTIONAL COMPONENTS

The article defines the role and place of the construction industry in the national economy of the country and has been established that the crisis phenomena have a negative impact on the competitiveness and economic safety of the activity of construction enterprises (ACE). **Purpose.** The purpose of the article is creating a system of economic safety of the activity of construction enterprises (ACE) with the use of a system approach. This approach takes account the specific features of enterprise activity, also it will allow in the future to research the influence of factors of external and internal environment on each of the components in order to develop an integrated approach to counteracting the risks and threats of the ACE in the short and long term. **Methodology of research.** The system of general scientific and special methods of exploring was used to achieve this goal. This methods are abstract-logical analysis used for substantiating the essence of the economic safety of the ACE; system-structural analysis used for studying and systematize the approaches of scientists to the structure of functional components of economic security of the ACE; structuring used for determining and characterizing of functional components of the system of economic safety of the ACE; graphical-analytical method used for illustrative illustration with the help of drawings and tables of the digraph of the system of economic security of the ACE on the principles of a systematic approach. **Findings.** The concept of economic security of the ACE was determined in the research. The approaches of domestic and foreign authors to the structural composition of the functional components of the economic security of enterprises was analyzed. The composition of the system of economic security of the ACE was determined, and the essence of each of them was described, reflecting the features of the construction industry, and allows to predict and control the threats that are carried out negative impact on their activities. With the help of the method of system dynamics, a digraph is constructed on the determined functional components of the economic safety of the ACE, which allows tracing causal relationships in the system and consists of the following elements: system levels, which represent accumulation

(accumulation) in feedback circuits; flows that move content from one level to another; decision procedures that regulate flow rates between levels; information channels linking decision-making procedures to levels and demonstrating the influence of factors of external and internal environments on each of the functional components of the system of economic safety of the ACE. **Originality.** The concept of "economic security of the ACE" has been furthered, which, unlike the existing one, is considered as a purposeful dynamic system that functions and develops by managing the criteria for assessing the level of development and is aimed at achieving the optimal level in the conditions of stochastic external and internal negative influences. Determination of the interaction of the functional components of the economical security (ES) of building enterprises (BE) was improved, which unlike existing ones is based on the system dynamics method and allows to trace causal relationships in the system, clearly showing this relationships between system levels, and functional dependencies that characterize the interaction of system levels with taking into account the negative influence of the factors of the external and internal environment in order to form and provide a substantiated system of the EB of BC activities in the short and long term. **Practical value.** The proposed system approach to the formation of the system of economic security can be applied in the activity of construction enterprises, institutions and organizations for monitoring, identification and prevention of crisis phenomena, negative influences of factors of external and internal environment in the short and long term.

Key words: economic security; functional components; construction companies; risk; threat.

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Дяченко Катерина Сергіївна – Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, старший викладач кафедри економіки та безпеки бізнесу, м. Харків, Україна; e-mail: yoo.katrin@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0164-6156>. Моб. 068-535-60-03.

Дяченко Екатерина Сергеевна – Харьковський торгово-економічний інститут Київського національного торгово-економічного університету, старший преподаватель кафедри економіки и безопасности бизнеса, г. Харьков, Украина;

Diachenko Kateryna – Kharkiv Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Senior Lecturer, Department of Economics and Business Security, Kharkiv, Ukraine.